

הודית ברחבי שליטתה של ה"קומונה"-בהתגשמותה.

פרשת-העלייה שהיא נושאן של חיבור זה מקיפה, למעשה, שמונה שנים בלבד (28-1919) ומתרכזת סביב פעילותם הקודחת והי מקוטעת של מתי-מספר, דבקים ב"אוקטובר האדום" ודבקים עד שגעון בשפה העברית, "השפה היפה, היחידה, השרידה", וסביב תקוותם-חלומם הנדונים למפח ולחנק.

"תולדותיה של אשליה" היא כאן כותרת המשנה, המתבקשת כמעט מאליה. אולם החיבור כולו יש בו כדי לשפוך, מזווית צדית כלשהו, משנה-אור על לידתה ושברונה של אשליה שהקיפה, סחפה וטרפה חוגים רחבים ורציניים הרבה יותר-ועל-כל-פנים, גרוטקסיים הרבה פחות-של אינטליגנטים יהודים.

ובעצם: לא רק אינטליגנטים. ולא רק יהודים.

י.ע.

ספר רפאל מאהלר

כאשר מלומד בעל-שם, שכתב ספרים הרבה והעמיד תלמידים הרבה, מגיע לגיל שבעים, מתכנסים כמה מידידיו ועמיתיו לחקור ולדון רש איך יצינו את היובל. ההחלטה ברורה מראש: יאספו מאמרים ומחקרים ויכרכו יחד בספר, עבה ככל האפשר, ספר-יובל שייקרא על שמו של בעל-היובל-במקרה זה הפרופיסור רפאל מאהלר. עד שמתפשט בקרנות ואוספים מנדבתן עוברות חמש שנים ואז יוצא לאור הכרך העבה: 270 עמ' בעברית, לוחות המוסיפים הדר גראפי ואווי"רה "אותנטית", ועוד 162 עמודים בלועזית, כולל מאמר אחד בפולנית. בתוך אלה יש גם רשימה ביבליוגרפית שלוקטה בעמלי-איתינים הכוללת ערכים נכבדים כמו "המושלים בכיפה-הירהורים נוגים על פנים קטנים",

* ספר רפאל מאהלר / קובץ מחקרים לתולדות ישראל, מוגש לו במלאות לו שבעים וחמש שנה; ערך: שמואל ייבין; ספרית הפועלים בסיוע אוניברסיטת תל-אביב, 1974; 270 עמ' + 162 לוחות.

...כל בתי-החרושת, כל בתי-החומות, כל שדמות העולם, כל יבול הארץ עם מכרות פחמים, מתכת וזהב-לעמלים! לעמלים! ועל הסטיכיה המהפכנית יתרפק, בנפש שורקקה ישלח ידו לתפוס בכנף אדרתה:

שלום לכם אחי, אנשי החיל האדום, בני רוסיה הגדולה והקטנה, בני המדיארים ואשכנזים פליטי מלחמת העמים... משח-ררי ארצות, עמים ומעמדות מתחת יד ערי-צים עושקים.

...גם אם תרמסני פרסת סוסכם אסלח לכם, אסלח לסדרי עולם חדש, כי הייתי גם אני וו בגלגלי הדרור.

...שלום לכם, חלוצים, מאת משכיל בודד, משורר הוזה לוחם בעד דעות,

...ושלום לכם, אחי ולא ידעתם, גם מאת העברי העתיק, אשר כולו שני וארגמן ואדום מדם גיבורים קדושים ואשר שפתו לכם זרה.

"תחי היהדות האדומה!" יקרא המשכיל הבודד בעיי-רוחו. גם טעמו ונימוקו עמו:

על פי השכל, על פי הרגש ועל פי היושר תבוא תשועת היהדות רק עם הקומונה. ...אי אפשר אפילו להעלות על הדעת, שהסדר החדש מזיק ליהדות, השואפת להיות חטיבה מיוחדת עם לשון ועם נוי מיוחד.

אשר על כן, זה החלום: גדוד עברי מתעופף בין גדודי עמים ממוזרח ועד ים ולוחם בעד הקומונה.

בידו דגל עברי אדום, ובפיו שיר עברי לדרור.

ואשר על כן, זו הקריאה הבאה כפטיש יפוצץ סלע:

הסתדרו נא, צעירים, התלקטו אחד אחד. יסדו נא את הפלוגה הראשונה של הקומוניסט העברי.

...צעירי עמי אייכם?

על גילוי שולי, חורג ויוצא-דופן, של פרשת-האהבה הסבוכה, הלוהטת והאומללה בין האינטליגנציה היהודית ובין מחנה-המהפכה וכוחות-המחר, מספר "אוקטובראים עבריים", ספרו החדש של יהושע א. גלבווע, המתמחה זה כבר בצדדים השונים של הטראגדיה הי-

שלוות שוטים

סימן-היכר טוב לשולמית לפיד הוא עמידתה במבחן הסיפור הקצר, הדורש שילוב אמיץ של צורה ותוכן, סגנון ועלילה. סוד הצימצום גוזר עליה להצניע כתוב ולהעלות חוויה עמוקה בקיצור נמרץ, שהרי כל מלה מיותרת פוגעת בשלמות האמנותית הנשאפת.

הסיפור המעניין ביותר בקובץ שלפנינו הוא "הארוס", שעניינו המתנה דרוכה למעשה נסים שאינו מתרחש ואינו יכול להתרחש כלל. אבל הצפיה הנוגה מדליקה להבה קטנה בלב, המחכה ליום בו תתלקח לאש גדולה. יום גדול זה אינו בא לעולם. תשע שנים חיכתה הדודה לאה לבחיר-לבה, ועד יומה האחרון שיעשעה עצמה בתקוות-אכזב. שור-למית לפיד מצליחה להראות את הדודה לאה בפירפורה, אף שאינה נוגעת בהם כמעט אלא במרמז.

עוד סיפורים קצרים בקובץ על נושאים הלקוחים מן המציאות שלנו. הדמויות כולן באות מן הדיוטות התחתונות של החברה, והן משלימות את החסר להן באמצעות החלום. החלום אינו מופקד בידי צדיקים דווקא, כידוע, ויש שמחזיקו גנבים ורמאים וטמאים, המציעים אותו למכירה לכל איש תמים בעבור בצע-כסף. אך עשוקיהם של אלה אינם מתמרמרים כלל, אינם מוחים על גזל והונאה. אלא הם שמחים בחלקם מתוך הרגשה כי הנה בא עליהם היום הגדול והנשגב של חייהם. הסופרת "תופסת" את גיבוריה ברגעי חדנה שלהם, וכבר בראשית הסיפורים היא מעצבת אווירה ספציפית המוליכה לפתרון.

הסיפור הראשון, "שלוות שוטים", אינו מן הסיפורים הקצרים שבקובץ והוא תופס כש-ליש מכל הספר. גיבורו הוא "עולה חדש", סופר חוזה חזיונות שכל ימיו בארץ שכול וכשלון וסבל, ולמרות הכל מעשיו הטובים—שעליהם הוא נענש בעולם הזה—הם שגור-מים לו נחת-רוח עילאית.

העוסק ב"נוהג חבישת הכיפה בטקסי הלוויה של אנשי תנועת-העבודה"; הסבר המציין את המופלא בכך שבעל הביבליוגראפיה, מר משה סגל-מולדאבי, לא רק רשם מה שרשם אלא גם קרא מה שרשם, והרי לפנינו מופת של מהימנות אקדמית.

הפרופיסור מאהלר הוא מן ההיסטוריונים החשובים של היהדות. עם זאת, אין שמו ידוע ברבים כשמותיהם של היסטוריונים אחרים. חצרו מצומצמת וכל-כולו עומד בת-חום הפרשנות המארקסיסטית של ההיסטוריה היהודית, כחבר ותיק ופעיל ב"השומר-הצעיר" ומפ"ם. דברים אלה אינם באים להעריך את אישיותו או את פעלו ההיסטורי-יוגראפי אלא רק להדגיש שעורכי הספר לא יזמו, או אולי אף לא התעוררו ליוזם, מאמר פותח שיציג בפני הקורא את מפעלו המחקרי של בעל-היובל, יציג את תחומיו ויתאר את גישתו המיוחדת. תלמידיו ועמיתיו, בלי ספק, בקיאים בכל אלה, אבל ספר-היובל שלפני ודאי לא נועד רק להם, ואם להם נועד הרי זה ביזבוז משווע של כספי ציבור.

תמוה לא פחות הוא הרכב המאמרים, העוסקים כולם בעניינים משניים, חלקם פרקים ממחקרים וספרים שראו אור בנפרד (למשל, מאמרו של דניאל קארפי על "עזרת יהודי פאדואה לעניי ארץ-ישראל בשנים שמ"ד—ש"פ"). מאמרים אחרים עושים רושם מטוש-טש למדי, כמו מאמרו של אריה טרטקובר, "סוציולוגיה יהודית וסוציולוגיה ישראלית". הפרק מחיבורו של יוסף גורני, המעניין בכל המאמרים הפנוסים בספר, על יחסם של פועלי-ציון בתקופת העליה השנייה למשנתו של ברוכוב, יש בו, בסמוי, כוונה אירונית המכוונת לפרופ' מאהלר, לתלמידיו הנאמנים והמסורים של ברוכוב עד ימינו אלה. מחקרו של גורני על האידיאולוגיה של פוע"צ, שהוא מחקר-מבוא לספרו המקיף על אחדות-העבודה (ראה סקירה ב"קשת" סא), ראוי אגב להופיע בדפוס וחבל שנבלע והוסתר בין מאמרים שרק מעטים, בעיקר מומחים ותלמידים לדבר, ימצאו בהם ענין.

ש. י.

* שולמית לפיד: שלוות שוטים (סיפורים); מסדה, 1974; 153 עמ'.